

بسمه تعالی

نهمین پیمایش ملی عوامل خطر بیماری‌های غیرواگیر (استپس) سال ۱۴۰۵

کد اخلاق طرح

IR.TUMS.NIHR.REC.1404.021

زمان اجرا

پاییز ۱۴۰۵

مجری اجرای پیمایش

مرکز تحقیقات بیماری‌های غیرواگیر،
پژوهشگاه علوم غدد و متابولیسم

شناسنامه مستند	
عنوان مستند	ماژول آموزشی شماره سه : نمونه‌گیری و مدیریت فرآیند شناسایی نمونه
نوع مستند	محتوای آموزشی استاندارد
مخاطبان	مدیر اجرایی دانشگاه، ناظر اجرایی دانشگاه، ناظر آزمایشگاه، مدیر شهرستان
مجری پیمایش	دکتر سمانه اکبرپور
مدیران و همکاران تیم اجرایی کشوری	دکتر محمدرضا امینی، دکتر یسری عزیزپور، دکتر عذرا طباطبایی ملاذی، دکتر علی گلستانی، دکتر سرمد صالحی، دکتر محمد جواد منصورزاده، دکتر مینا میرزاد، دکتر زهرا سلیمانی، دکتر نازیلا رضایی، دکتر یاسین رحمانی، دکتر شیدا قربانی، دکتر آنیثا امین زاده، آقای کیوان کریمی، خانم پردیس زارع پور، خانم مهنا خجسته، خانم سمیه جوانمرد
مشاوران علمی و اجرایی	دکتر باقر لاریجانی، دکتر داود خلیلی، دکتر مهدی یاسری، دکتر فرشاد فرزادفر، دکتر فرشاد شریفی، دکتر علیرضا مهدوی، دکتر جعفر جندقی، دکتر فریده رضی
نظارت اجرایی	موسسه ملی تحقیقات سلامت
توصیف مستند	در این سند آموزشی، ایجاد انسجام، یکپارچگی، دقت و سرعت در اجرای تمامی مراحل برنامه‌ریزی، عقد قرارداد با دانشگاه‌ها، آماده‌سازی و ارسال تجهیزات، دریافت و نگهداری لجستیک، اجرای پیمایش، کنترل کیفی و ثبت اطلاعات در دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور مورد بررسی قرار گرفته است. این سند به عنوان مرجع آموزش برای نمایندگان دانشگاه‌ها و مدیر اجرایی پیمایش استپس، مورد استفاده قرار می‌گیرد.
ویرایش	دوم
تاریخ تنظیم ویرایش اول	۱۴۰۴/۸/۱۹
تاریخ بازنگری	۱۴۰۵/۶/۲۶
اطلاعات تماس	تهران، بزرگراه جلال آل احمد، جنب بیمارستان دکتر شریعتی، پلاک ۱۰، پژوهشگاه علوم غدد و متابولیسم، طبقه دوم، مرکز تحقیقات بیماری‌های غیرواگیر، شماره تماس: ۰۲۱-۸۸۶۳۱۲۹۳

فهرست مطالب

فصل اول (مقدمه و اهمیت ماژول شماره سه)	۴
۱-۱- مقدمه	۵
۱-۲- اهداف	۵
فصل دوم (مفاهیم و تعاریف مهم در نمونه‌گیری)	۶
۲-۱- تعاریف	۷
فصل سوم (فرآیند کلی نمونه‌گیری، انتخاب و شناسایی خانوارها و افراد واجد شرایط)	۹
۳-۱- آماده‌سازی قبل از شروع فرایند نمونه‌گیری	۱۰
۳-۲- مراجعه به سرخوشه	۱۰
۳-۳- تکمیل اطلاعات خانوار و چک لیست معیار ورود به مطالعه	۱۱
فصل چهارم (قواعد مربوط به شناسایی و انتخاب خانوارها در شرایط خاص)	۱۴
۴-۱- قوانین مربوط به خانوارها در شرایط خاص	۱۵
فصل پنجم (روش نمونه‌گیری و شناسایی خانوارها و افراد در مناطق روستایی)	۱۶
۵-۱- روش نقطه شروع در روستاها	۱۷
فصل ششم (روش‌های جلب رضایت و ارجاع به آزمایشگاه و زمان پرسشگری)	۱۸
۶-۱- فرآیند جلب رضایت و پرسشگری	۱۹
۶-۲- پیگیری جهت مراجعه به آزمایشگاه	۱۹
۶-۳- زمان انجام پرسشگری	۲۰
فصل هفتم (خطاها و چالش‌های احتمالی در فرآیند نمونه‌گیری و شناسایی نمونه)	۲۱
پیوست	۲۴

فصل اول

مقدمه و اهمیت مازول شماره سه

۱-۱- مقدمه

این مازول آموزشی با هدف ارائه یک فرآیند دقیق، عملیاتی، قابل تکرار و استاندارد برای انجام نمونه‌گیری در پیمایش ملی استپس تدوین شده است. اجرای صحیح نمونه‌گیری نقش اساسی در اعتبار نتایج پیمایش دارد و رعایت کامل مراحل نمونه‌گیری به کاهش سوگیری، افزایش دقت برآوردها و بهبود کیفیت داده‌ها کمک می‌کند.

در این مازول تلاش شده است شرایط واقعی میدان، از جمله تفاوت ساختار مناطق شهری و روستایی، چالش‌های مربوط به ناپاسخی و عدم حضور اعضای خانوار، چندخانواری بودن واحدهای مسکونی، تفاوت ساختار ساختمان‌ها و محدودیت‌های کدپستی در برخی نقاط کشور، در نظر گرفته شود. همچنین، برای یکسان‌سازی اجرای طرح، مسیرهای مواجهه با خطاهای احتمالی و راهکارهای عملی برای مدیریت آن‌ها ارائه شده است. این مازول برای استفاده مدیران در سطوح دانشگاه و شهرستان، ناظران دانشگاهی و پرسشگران تدوین شده است و تمامی افراد درگیر در فرآیند نمونه‌گیری و شناسایی نمونه باید مراحل تعیین‌شده را مطابق دستورالعمل اجرا و پیگیری کنند.

۱-۲- اهداف

هدف یادگیری

در پایان این مازول، فراگیر باید بتواند:

فرآیند صحیح انتخاب و شناسایی خانوارها و افراد واجد شرایط برای شرکت در مطالعه را در مناطق شهری و روستایی بشناسد و بتواند اجرای صحیح آن را مطابق دستورالعمل انجام داده یا بر آن نظارت کند.

محورهای مهم آموزشی

۱. مفاهیم و تعاریف اساسی نمونه‌گیری شامل چارچوب نمونه‌گیری، خوشه، سرخوشه، خانوار، واحد مسکونی و سایر مفاهیم مرتبط را بشناسد.
۲. فرآیند کلی نمونه‌گیری، انتخاب و شناسایی خانوارها و افراد واجد شرایط را به صورت دقیق بشناسد و مطابق دستورالعمل اجرا کند.
۳. قواعد مربوط به شناسایی و انتخاب خانوارها در شرایط خاص، از جمله عدم حضور اعضای خانوار، چندخانواری بودن واحد مسکونی و سایر شرایط پیش‌بینی‌شده را بشناسد و مطابق دستورالعمل عمل کند.
۴. روش نمونه‌گیری و شناسایی خانوارها و افراد در مناطق روستایی را بشناسد و مطابق دستورالعمل اجرا کند.
۵. روش‌های جلب رضایت و ارجاع به آزمایشگاه و زمان پرسشگری را بداند و مطابق دستورالعمل اجرا کند.
۶. خطاها و چالش‌های احتمالی در فرآیند نمونه‌گیری و شناسایی نمونه را شناسایی کرده و اقدامات لازم برای مدیریت و گزارش آن‌ها را مطابق دستورالعمل انجام دهد.

فصل دوم

مفاهیم و تعاریف مهم در نمونه گیری

۱-۲- تعاریف

چارچوب نمونه‌گیری^۱: چارچوب نمونه‌گیری به مجموعه‌ای از واحدهایی اطلاق می‌شود که جامعه هدف را نمایندگی می‌کنند و نمونه‌ها از میان این واحدها انتخاب می‌شوند. یک چارچوب مطلوب باید نماینده‌ای کامل از جامعه مورد نظر باشد، به این معنا که همه افراد واجد شرایط باید فرصت برابر برای انتخاب شدن داشته باشند. همچنین، تمامی زیرگروه‌های ممکن از نظر سن، جنس و موقعیت جغرافیایی باید در آن لحاظ شده باشند. در این طرح، طراحی چارچوب نمونه‌گیری بر مبنای کد پستی ۱۰ رقمی محل سکونت افراد صورت می‌گیرد. پس از مشخص شدن تعداد نمونه‌های شهری و روستایی برای هر استان، تعداد خوشه‌های مورد نیاز در هر بخش تعیین شده و سپس کدهای پستی ۱۰ رقمی مربوط به سرخوشه‌ها به عنوان چارچوب نمونه‌گیری در نظر گرفته می‌شوند.

نقطه شهری/روستایی: نقطه شهری، منطقه‌ای است که دارای شهرداری باشد (تفاوت بین نقطه شهری و نقطه روستایی از داشتن شهرداری در آن منطقه، مشخص می‌گردد).

تیم پرسشگری: شامل یک آقا و یک خانم که توسط ستاد اجرایی دانشگاه بدین منظور آموزش دیده‌اند و یک نفر به عنوان سرپرست تیم پرسشگری مشخص و اطلاعات ایشان در سامانه ثبت خواهد شد.

خوشه: در این پیمایش، خوشه به عنوان واحد اولیه نمونه‌گیری، یک واحد جغرافیایی مشخص در شهرها و روستاها تعریف شد که از نظر موقعیت مکانی همگن بوده و به عنوان چارچوب انتخاب افراد مورد مطالعه مورد استفاده قرار گرفت. در هر خوشه، هدف تکمیل نمونه با ۱۰ فرد واجد شرایط مطابق معیارهای ورود به مطالعه است.

سرخوشه: به اولین واحد مسکونی انتخاب شده جهت آغاز نمونه‌گیری اطلاق می‌شود.

خانوار: در این پیمایش به گروهی از افراد که خرج مشترک دارند و سر یک سفره غذا می‌خورند خانوار گفته می‌شود این تعریف شامل افراد خویشاوند و غیر خویشاوندی است که به طور مشترک زندگی و هزینه‌های روزمره را مدیریت می‌کنند. فردی در لیست افراد خانوار محاسبه می‌شود که در شش ماه گذشته ساکن این خانه باشد. خانوار می‌تواند یک نفر باشد. در این پیمایش، خانوار به عنوان واحد ثانویه نمونه‌گیری می‌باشد.

خانه‌های کوچک محل سکونت سالمندان یا دانشجویان نیز در صورتی خانوار محسوب می‌شوند که ساکنان آن طبق تعریف خانوار زندگی کنند؛ یعنی هزینه‌های زندگی را به صورت مشترک تأمین کنند، غذای خود را با هم و سر یک سفره بخورند و امور روزمره و مخارج را به طور جمعی مدیریت نمایند، بدون آنکه لزوماً بین آن‌ها رابطه خویشاوندی وجود داشته باشد.

¹ Sampling Frame

نمیتوانند وارد نمونه‌گیری شوند:

خوابگاه‌ها

سراهای سالمندان

سریازخانه‌ها

مکان‌های تجاری و سایر اماکن عمومی یا غیرمسکونی

ناپاسخی: به فرد واجد شرایطی اطلاق می‌گردد که اطلاعات خانوار او ثبت شده و به صورت تصادفی جهت آغاز فرایند پرسشگری

انتخاب شده است ولی به دلیل عدم رضایت و یا عدم حضور (بعد از چهار بار مراجعه) در مطالعه شرکت نمی‌کند.

بسته شدن خوشه: زمانی یک خوشه بسته می‌شود که تمام افراد منتخب (۱۰ نفر)، یا رضایت داده و همکاری می‌کنند و یا اینکه

به عنوان ناپاسخی ثبت می‌گردند.

فصل سوم

فرآیند کلی نمونه‌گیری، انتخاب و شناسایی خانوارها و افراد واجد شرایط

۱-۳- آماده سازی قبل از شروع فرایند نمونه گیری

برای شروع فرایند نمونه گیری در این پیمایش، نخست، نیاز به انتخاب سرخوشه جهت شروع نمونه گیری می باشد. انتخاب سرخوشه ها توسط اداره پست و به روش سیستماتیک انجام می شود. در اینجا اداره پست لیست کدهای پستی را بر اساس بلوک های شهری مرتب می کند و به طور سیستماتیک کد پستی و نشانی دقیق سرخوشه ها را استخراج می کند. این اطلاعات از جمله کد پستی و نشانی دقیق توسط اداره کدگذاری پست، استخراج خواهد شد. پس از تهیه فهرست سرخوشه ها، مرکز تحقیقات بیماری های غیرواگیر، داده های مربوطه را از طریق پنل مدیریتی درگاه مطالعه، به ستاد دانشگاه های علوم پزشکی در سراسر کشور برای اجرای عملیات نمونه گیری ارسال خواهد کرد. در مرحله جمع آوری داده ها، هر دانشگاه خوشه های اختصاص یافته را از طریق درگاه مطالعه، به پرسشگران منتخب خود تخصیص می دهد. اگرچه امکان واگذاری چند خوشه به یک پرسشگر وجود دارد، اما اجرای همزمان بیش از یک خوشه توسط یک پرسشگر مجاز نیست. در روستاها برای انتخاب سرخوشه از رویکرد نقطه شروع استفاده خواهد شد که در ادامه سند به توضیح آن خواهیم پرداخت.

۲-۳- مراجعه به سرخوشه

- در ابتدا تیم پرسشگری به کدپستی اعلام شده در نرم افزار مراجعه می کند. در نرم افزار پیمایش استپس، اطلاعات مربوط به آدرس کد پستی سرخوشه داده می شود.
- تیم پرسشگری، پس از مراجعه به آدرس کدپستی که به عنوان «سرخوشه» تعیین شده است، مشخصات کد پستی و نشانی درج شده را با موقعیت واقعی تطبیق می دهد. در صورت بروز عدم تطابق بین کد پستی و نشانی، اولویت با نشانی دقیق خواهد بود.
- نوع ساختمان سرخوشه می تواند آپارتمان، خانه ویلایی چند خانوار یا خانه ویلایی تک خانوار باشد.
- با مراجعه تیم پرسشگری به هر ساختمان، یکی از وضعیت های زیر ممکن است مشاهده شود:
 ۱. ساختمان غیرمسکونی است.
 ۲. ساختمان مسکونی است، اما کسی درب را باز نمی کند.
 ۳. ساختمان مسکونی است، درب باز می شود، اما ساکنان از همکاری خودداری می کنند.
 ۴. ساختمان مسکونی است، درب باز می شود و ساکنان همکاری می کنند.

در صورتی که یکی از سه وضعیت اول رخ دهد، ساختمان موردنظر واجد شرایط ادامه نمونه‌گیری نبوده و پرسشگر باید بدون ورود به ساختمان، پشت به درب ورودی ساختمان قرار گرفته و اولین واحد مسکونی در سمت راست را به‌عنوان واحد بعدی برای ادامه فرآیند نمونه‌گیری انتخاب نماید.

این روند باید تا زمان دستیابی به یک واحد واجد شرایط و انجام فرآیند نمونه‌گیری مطابق دستورالعمل مطالعه ادامه یابد.

۳-۳- تکمیل اطلاعات خانوار و چک لیست معیار ورود به مطالعه

پس از ورود به یک واحد دارای سکنه، ابتدا از پاسخگوی حاضر، تعداد خانوارهای ساکن در آن واحد پرسیده می‌شود. برای هر خانواده بخش صفر پرسشنامه توسط پرسشگر از سرپرست یا فرد آگاه خانوار پرسیده شده و در نرم افزار باید تکمیل گردد تا امکان تصادفی سازی و انتخاب افراد ۱۸ سال و بالاتر فراهم شود. بنابراین در ابتدا لازم است اطلاعات سرپرست خانوار، تعداد افراد خانوار و تعداد افراد ۱۸ سال و بالاتر در نرم افزار ثبت شود.

در ادامه برای همه افراد ۱۸ سال و بالاتر فرم چک لیست معیارهای ورود به مطالعه باید تکمیل شود تا براساس آن افراد واجد شرایط مشخص و امکان تصادفی سازی در نرم افزار فراهم شود.

نکته ۱: معیار ورود

در سطح خانوار:

- افراد ۱۸ سال و بالاتر
- حداقل شش ماه اخیر با خانوار زندگی کرده باشد
- عدم توانایی جسمانی، روانی یا زمانی (افراد دارای مشکلات روانشناختی یا جسمانی که توانایی پاسخگویی به پرسشنامه‌ها، شرکت در اندازه‌گیری‌های تن‌سنجی یا ارائه نمونه آزمایشگاهی ندارند یا افرادی که امکان حضور و در دسترس بودن در طول دوره جمع‌آوری داده‌ها ندارند)
- عدم بارداری
- داشتن کد ملی ایرانی

در این مرحله نرم افزار بعد از انجام تصادفی سازی از بین کسانی که معیار ورود به مطالعه را دارند (شامل سن ۱۸ سال و بالاتر، زندگی با خانوار در شش ماه گذشته، عدم بارداری، داشتن کد ملی، برخورداری از توانایی جسمانی و روانی کافی برای شرکت در مطالعه، و امکان حضور و در دسترس بودن در طول دوره جمع‌آوری داده‌ها) به پرسشگر یک فرد را معرفی خواهد کرد که پرسش نامه را برای او تکمیل کند. توجه کنید در هر خانوار تنها یک فرد وارد مطالعه می‌شود.

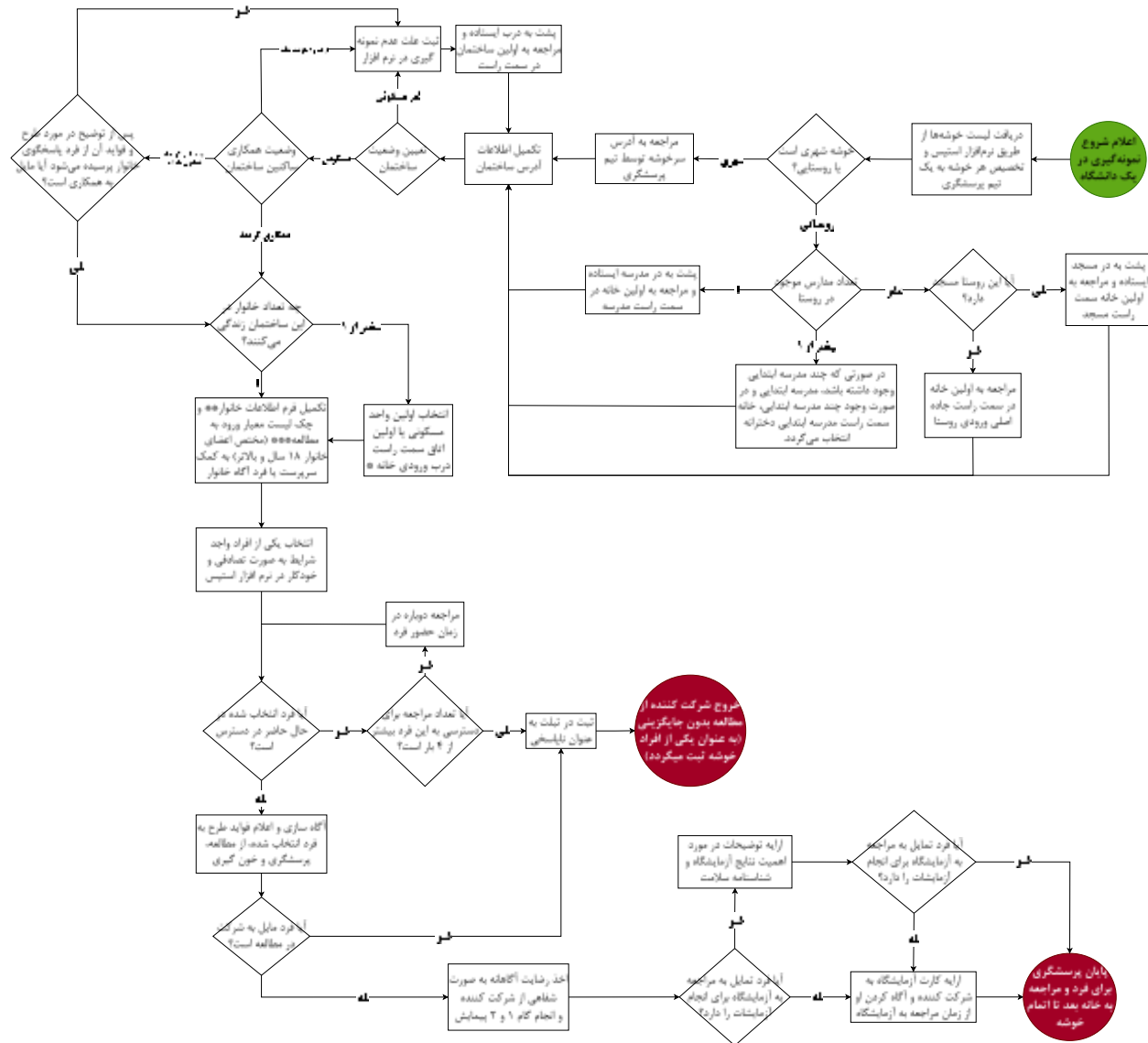
ورود فرد منتخب به مطالعه سه حالت به شرح ذیل خواهد داشت.

- ۱- فرد منتخب در منزل حضور دارد و برای شرکت در مطالعه رضایت دارد (بعد از اخذ رضایت شفاهی پرسشگری برای فرد آغاز خواهد شد). بعد از تکمیل فرآیند پرسشگری و تن سنجی لازم است به فرد، کارت آزمایشگاه جهت مراجعه به آزمایشگاه داده شود. فرد از یک روز بعد از پرسشگری می تواند به آزمایشگاه مراجعه کند. حداکثر زمانی که پرسشگر می تواند به آزمایشگاه مراجعه کند توسط آزمایشگاه تعیین شده و به پرسشگر اطلاع داده خواهد شد.
- ۲- در صورتی که فرد منتخب رضایت حضور در مطالعه، حتی پس از ارایه توضیحات در مورد فواید و مزایای شرکت در پیمایش نداشته باشد، وارد مطالعه نمی گردد (در این حالت نیازی به جایگزینی نیست). پرسشگر باید گزینه خیر را برای او ثبت کند و برای ادامه پرسشگری وارد خانه دیگر شود.
- ۳- چنانچه فرد منتخب غایب بود و در منزل حضور نداشت، هر تیم پرسشگری موظف است ۴ مراجعه دیگر در ۴ روز مختلف در زمان های مختلف، (به فرض مثال وقتی پرسشگری اول در صبح بوده بار بعدی ظهر پرسشگری انجام شود) انجام دهد. در صورتی که فرد منتخب در زمان مراجعه در دسترس نباشد، پرسشگر موظف است حداکثر تا سه نوبت دیگر مراجعه مجدد انجام دهد و در هر بار در صورت عدم حضور فرد، گزینه «نیاز به مراجعه مجدد دارد» را انتخاب کند. در نوبت چهارم، مراجعه پرسشگر باید با هماهنگی و همراهی مدیر شهرستان انجام شود. چنانچه پس از چهار بار مراجعه حضوری و همچنین تلاش برای برقراری تماس تلفنی، فرد منتخب همچنان در دسترس نبوده یا پاسخگو نباشد، وضعیت «عدم دسترسی» ثبت شده و فرآیند مراجعه خاتمه می یابد.

پس از تکمیل پرسشگری از خانوار اول، به خانوار بعدی مراجعه می شود و مشابه فرآیند قبلی انجام می شود. این فرآیند تا زمانی ادامه می یابد که خوشه تکمیل شود.

در برخی موارد، آدرس سرخوشه دریافت شده از اداره پست ممکن است تا سطح کوچه مشخص باشد، اما شماره پلاک در آدرس درج نشده باشد یا به صورت (۰) ثبت شده باشد. در این شرایط:

- پرسشگر باید ابتدا به کوچه ذکر شده در آدرس سرخوشه مراجعه کند.
- اگر با استفاده از آدرس و اطلاعات موجود، امکان شناسایی دقیق کدپستی سرخوشه وجود داشت، همان واحد به عنوان سرخوشه شناسایی و ثبت شود.
- اگر کدپستی یا پلاک سرخوشه قابل شناسایی نباشد، پرسشگر باید اولین خانه در سمت راست ورودی کوچه را به عنوان نقطه شروع شناسایی سرخوشه در نظر بگیرد و فرآیند نمونه گیری را مطابق دستورالعمل ادامه دهد.
- در صورت وجود هرگونه ابهام یا مغایرت قابل توجه، موضوع باید از طریق مسیر تعیین شده برای پشتیبانی و نظارت گزارش و پیگیری شود (شکل شماره ۱).

* در واحدهای مسکنی چندطبقه، خانه اول مطابق با این روش انتخاب می‌شود و سایر واحدها در طبقات دیگر به صورت خلاصه نظریه‌های ساعت انجام می‌گیرد.
 ** فرم اطلاعات خانوار شامل نام و نام خانوادگی فرد مصاحبه‌شونده، نقش فرد مصاحبه‌شونده، نام و نام خانوادگی سرپرست خانوار، جنسیت سرپرست خانوار و تعداد کل افراد خانوار می‌باشد.
 *** چک لیست معیار ورود به مطالعه مختص اعضای ۱۸ سال و بالاتر خانوار می‌باشد که شامل جنسیت، تاریخ تولد، وضعیت سکونت، وضعیت بارداری، گد ملی و توانایی شرکت در فازهای مطالعه می‌باشد و به ازای هر فرد ۱۸ سال و بالاتر خانوار، یک فرم تکمیل می‌گردد.

شکل شماره ۱. فرآیند کلی نمونه‌گیری، انتخاب و شناسایی خانوارها و افراد واجد شرایط

فصل چهارم

قواعد مربوط به شناسایی و انتخاب خانوار مادر شرایط خاص

۱-۴- قوانین مربوط به خانوارها در شرایط خاص

لازم است در ابتدا جهت تعیین تعداد خانوارهای ساکن در واحد، پرسشگر از پاسخگو بپرسد که چند خانوار در این واحد زندگی می‌کنند؟ در صورت تک‌خانواری مشکلی ایجاد نخواهد شد و فرایند نمونه‌گیری ادامه می‌یابد؛ اما اگر تعداد خانوار متفاوت بوده و یا ساختمان به صورت آپارتمان باشد، دو حالت به شرح ذیل خواهد داشت:

الف) خانه ویلایی چند خانوار با یک درب یا پلاک مشترک

- پس از ورود به ساختمان، اولین خانواری که در اولین اتاق یا بخش واقع در سمت راست مسیر ورود مستقر است، مورد پرسشگری قرار گرفته و فرم مشخصات اولیه خانوار برای آن تکمیل می‌شود و در صورت رعایت موارد های گفته شده نمونه‌گیری در آن خانوار انجام می‌شود. سپس سایر خانوارها نیز می‌توانند به ترتیب وارد نمونه‌گیری شوند.

ب) آپارتمان

- اگر کد پستی مختص ساختمان چند طبقه بود، زنگ اولین واحد ساختمان، واحد نمونه‌گیری این ساختمان محسوب می‌شود.
 - برای نمونه‌گیری ساختمان در صورتی که امکان هماهنگی با مدیر ساختمان/ یا یک فرد مطلع در ساختمان/ یا نگهبان وجود داشته باشد، می‌توان هماهنگی اولیه را انجام داد و نمونه‌گیری را داخل ساختمان به ترتیب پیش برد.
- پس از ورود به ساختمان، نخستین واحد در سمت راست ورودی به عنوان اولین واحد مسکونی برای نمونه‌گیری انتخاب می‌شود. جهت انتخاب واحد بعدی، در صورت قرارگیری پلکان به صورت پادساعتگرد رو به بالا، نخستین واحد سمت راست در طبقه بالایی و در صورت قرارگیری پلکان به صورت پادساعتگرد رو به پایین، نخستین واحد سمت راست طبقه پایین انتخاب خواهد شد. در صورتی که ساختمان فاقد واحد مناسب در طبقات بالا یا پایین باشد، پرسشگر باید از ساختمان خارج شده و پشت به درب اصلی ساختمان بایستد. سپس نخستین خانه در سمت راست ساختمان به عنوان خانه بعدی برای نمونه‌گیری انتخاب خواهد شد.

فصل پنجم

روش نمونه‌گیری و شناسایی خانوارها و افراد در مناطق روستایی

۱-۵- روش نقطه شروع در روستاها

نحوه‌ی تکمیل خوشه‌های روستایی: برای تکمیل خوشه‌های روستایی از روش نقطه شروع استفاده خواهد شد. این روش با توجه به جمعیت کم روستاها و پوشش کم کدپستی در بسیاری از آن‌ها استفاده می‌شود. در روش نقطه شروع، خانه‌ای مشخص در روستا به عنوان سرخوشه انتخاب می‌شود. دستورالعمل تعیین این خانه به ترتیب اولویت به شرح زیر است:

در صورت وجود مدرسه در روستا: اولین خانه در سمت راست مدرسه به عنوان واحد سرخوشه انتخاب می‌شود.

در صورت وجود چند مدرسه: انتخاب از میان مدارس ابتدایی انجام می‌شود و اولین خانه سمت راست مدرسه ابتدایی در نظر گرفته می‌شود.

در صورت وجود چند مدرسه ابتدایی: اولویت با مدرسه ابتدایی دخترانه است و اولین خانه سمت راست این مدرسه به عنوان خانه سرخوشه تعیین می‌شود.

در صورت نبود مدرسه در روستا: اولین خانه سمت راست مسجد روستا مبنای انتخاب قرار می‌گیرد.

در صورت نبود مدرسه و مسجد: اولین خانه سمت راست جاده اصلی ورودی به روستا به عنوان خانه سرخوشه در نظر گرفته می‌شود.

این اولویت‌ها در دستورالعمل به منظور حفظ یکنواختی، سهولت اجرایی و کاهش سوگیری در انتخاب اولیه طراحی شده‌اند.

فصل ششم

روش های جلب رضایت و ارجاع به آرایه نگاه و زمان پرستگری

۱-۶- فرآیند جلب رضایت و پرسشگری

عدم تمایل به مشارکت، یکی از چالش‌های رایج در مطالعات پیمایشی به شمار می‌رود. به منظور افزایش نرخ مشارکت، پرسشگر در ابتدای گفتگو، ضمن تشریح مزایای شرکت در طرح، اطلاعاتی درباره خدمات و امکاناتی که برای شرکت‌کنندگان فراهم شده است، ارائه می‌دهد. چنانچه فرد مورد نظر همچنان تمایل به همکاری نداشته باشد، پرسشگر موضوع را به مدیر شهرستانی اطلاع می‌دهد تا برای ترغیب فرد به همکاری اقدام نماید. اگر مدیر نیز نتواند فرد را متقاعد کند، آن فرد به‌عنوان «ناپاسخی» در خوشه ثبت می‌شود و در مرحله وزندهی نهایی (در بخش پاکسازی و تحلیل داده‌ها) اثر ناپاسخی او لحاظ خواهد شد. ساختار طراحی شده برای نمونه‌گیری به‌گونه‌ای است که از بین تمام افراد واجد شرایط در یک خانوار **تنها یک نفر** به صورت تصادفی وارد فرآیند نمونه‌گیری می‌شود. بنابراین، عدم مشارکت پاسخ‌گویان یا سهل‌انگاری پرسشگران در پیگیری اعضای غایب می‌تواند منجر به افزایش نرخ ناپاسخی شود. لذا لازم است پرسشگران نهایت تلاش را برای ترغیب فرد منتخب برای مشارکت در مطالعه را انجام دهند.

۲-۶- پیگیری جهت مراجعه به آزمایشگاه

هر یک از تیم‌های پرسشگری موظف است پس از پایان گام ۱ و ۲ مطالعه، توضیحات کامل در مورد نحوه و زمان مراجعه افراد به آزمایشگاه را به شرکت‌کنندگان ارائه دهد. همراه داشتن کارت شناسایی معتبر و کارت آزمایشگاهی که پس از پایان گام ۱ و ۲ به افراد ارائه می‌شود، هنگام مراجعه به آزمایشگاه الزامی است و باید مورد تاکید قرار گیرد که بدون این مدارک، انجام آزمایش افراد امکان پذیر نخواهد نبود.

پیگیری شرکت‌کنندگان مطالعه بعد از اتمام گام ۱ و ۲ جهت مراجعه به آزمایشگاه و تکمیل گام ۳، برعهده مدیر شهرستان می‌باشد. مدیر شهرستان موظف است در مناطقی که حضور آزمایشگاه کوتاه (کمتر از ۳ روز) می‌باشد، پیگیری را از همان روز اول پرسشگری جهت مراجعه افراد شروع کند. اما در مناطقی که امکان مراجعه به آزمایشگاه در روزهای طولانی‌تری وجود دارد (برای مثال یک هفته یا بیشتر) مدیر شهرستان می‌تواند پیگیری افراد را چند روز بعد از شروع پرسشگری آغاز نماید. همچنین در مناطق روستایی که خود همکاران آزمایشگاه در یک روز مشخص جهت خون‌گیری به روستا مراجعه می‌کنند، اطمینان از حضور شرکت‌کنندگان در همان روز و نداشتن آن‌ها بر عهده مدیر شهرستان می‌باشد. بنابراین، مسئولیت پیگیری مراجعه افراد به آزمایشگاه بر عهده مدیر شهرستان است (پیگیری در سه باز تماس اولیه برای ارجاع به آزمایشگاه با نمونه گیر آزمایشگاه (پذیرشگر) است. در صورت عدم پاسخ یا مراجعه در تماس‌های اولیه، پیگیری تا نوبت سوم (آخرین تماس) ادامه یابد و در نوبت چهارم لازم است مدیر شهرستان پیگیری کند). تعیین زمان آغاز پیگیری نیز به تشخیص وی بوده و می‌تواند با توجه به مدت فعالیت آزمایشگاه، آن را تنظیم یا تغییر دهد.

۳-۶- زمان انجام پرسشگری

زمان انجام پرسشگری به گونه‌ای انتخاب می‌شود که احتمال حضور افراد واجد شرایط در منزل در بالاترین حد ممکن باشد. این زمان ممکن است بسته به شرایط هر شهر متفاوت باشد؛ بنابراین، بازه‌ی زمانی مناسب (صبح یا بعدازظهر) با تصمیم تیم دانشگاهی و متناسب با شرایط محلی تعیین خواهد شد.

فصل، هفتم

خطا و چالش های احتمالی در فرآیند نمونه گیری و شناسایی نمونه

مشکلات احتمالی که در طول نمونه گیری ممکن است اتفاق بیفتد و راه حل های پیشنهادی به صورت سوال و جواب در ادامه مشخص شده است.

مشکل ۱: عدم تطابق کدپستی با نشانی واقعی

✓ راهکار: اولویت با نشانی واقعی؛ ثبت مورد در گزارش روزانه.

مشکل ۲: سرخوشه غیرمسکونی (اداری، تجاری، کارگاه)

✓ راهکار: در این صورت پشت به درب ایستاده و به اولین ساختمان در سمت راست مراجعه می شود.

مشکل ۳: عدم مشارکت اولیه خانوار

✓ راهکار:

- معرفی رسمی با کارت شناسایی
- توضیح مزایای شرکت در پیمایش (شامل تن سنجی و آزمایش رایگان)
- تأکید بر محرمانگی اطلاعات

مشکل ۴: فرد منتخب همکاری نمی کند ولی فرد دیگر مایل است

✓ راهکار: جایگزینی مجاز نیست؛ فقط فرد منتخب وارد مطالعه می شود.

مشکل ۵: غیبت مکرر فرد منتخب

✓ راهکار:

- ثبت دقیق زمان های مراجعه
- انجام هماهنگی با مدیر شهرستان
- ثبت «عدم دسترسی» پس از طی مراحل رسیدگی به افراد غایب

مشکل ۶: چند خانوار در یک واحد مسکونی

✓ راهکار:

- شناسایی خانوارها به صورت مجزا
- تکمیل فرم برای هر خانوار به ترتیب تعیین شده در دستورالعمل

مشکل ۷: نبود دسترسی اینترنت یا اختلال نرم افزار

✓ راهکار:

- ثبت داده ها به صورت آفلاین
- همگام سازی و ارسال اطلاعات بلافاصله پس از اتصال به اینترنت
- اطلاع به پشتیبانی فنی پیمایش استپس

مشکل ۸: نگرانی درباره آزمایش خون

✓ راهکار:

- توضیح ساده درباره فرآیند آزمایش
- اعلام بازه زمانی مراجعه
- تأکید بر رایگان بودن و حفظ محرمانگی

مشکل ۹: اگر خانواده گفت «وقت نداریم» چه کنیم؟

✓ راهکار: زمان مناسبتر پیشنهاد دهید (عصر یا آخر هفته)

مشکل ۱۰: تجمع همسایه ها و متشنج شدن فضا

✓ راهکار: توقف موقت کار و اطلاع به مدیر شهرستان

مشکل ۱۱: درخواست خانوار برای شرکت بیش از یک نفر

✓ راهکار: توضیح دهید که طبق طراحی مطالعه فقط یک نفر و آن هم به صورت تصادفی مجاز است.

مشکل ۱۲: چنانچه در سمت راست سرخوشه منزلی وجود نداشت و زمین خالی بود باید چه کرد؟

✓ راهکار: در این صورت پشت به در خانه سرخوشه ایستاده و به سمت راست ادامه می دهیم تا در نهایت به یک خانه برسیم.

مشکل ۱۳: ممکن است سرخوشه تخصیص داده شده به یک تیم پرسشگری، مربوط به یک منطقه غیرمسکونی (برای

مثال منطقه تجاری و بازار، منطقه اداری، منطقه صنعتی و ...) باشد.

✓ راهکار: در این صورت توضیحات لازم به مدیر شهرستان ارایه شده و جهت گرفتن کد پستی جایگزین اقدام می گردد. چنانچه

حدوداً ۱۰ الی ۱۵ ساختمان بعد از ساختمان سرخوشه غیرمسکونی بود می توان به گرفتن سرخوشه جدید اقدام کرد.

پیوست

لیست دانشگاه‌های علوم پزشکی به همراه تعداد خوشه‌های شهری و روستایی هریک از آن‌ها

در ادامه، لیست تمامی دانشگاه/دانشکده‌های علوم پزشکی مجری پیمایش استپس در سال ۱۴۰۵ به همراه تعداد خوشه‌های شهری و روستایی هریک ارائه می‌گردد:

شماره	دانشگاه/دانشکده علوم پزشکی	خوشه شهری	خوشه روستایی	مجموع خوشه‌ها	شماره	دانشگاه/دانشکده علوم پزشکی	خوشه شهری	خوشه روستایی	مجموع خوشه‌ها
۱	اصفهان	۱۶۳	۱۶	۱۷۹	۳۳	گناباد	۳	۱	۴
۲	کاشان	۱۷	۴	۲۱	۳۴	بیرجند	۳۹	۲۲	۶۱
۳	بوشهر	۴۵	۱۵	۶۰	۳۵	اسفراین	۵	۲	۷
۴	آبادان	۱۸	۵	۲۳	۳۶	خراسان شمالی	۳۳	۲۱	۵۴
۵	اهواز	۱۰۷	۱۷	۱۲۴	۳۷	کرمانشاه	۶۲	۱۵	۷۷
۶	بهبهان	۵	۲	۷	۳۸	کردستان	۴۶	۱۵	۶۱
۷	دزفول	۳	۳	۶	۳۹	لرستان	۴۵	۲۱	۶۶
۸	شوشتر	۵	۴	۹	۴۰	تبریز	۱۰۴	۳۳	۱۳۷
۹	ایران‌شهر	۷	۱۰	۱۷	۴۱	سراب	۲	۱	۳
۱۰	زابل	۶	۳	۹	۴۲	مراغه	۷	۳	۱۰
۱۱	زاهدان	۲۴	۱۰	۳۴	۴۳	اردبیل	۴۱	۱۶	۵۷
۱۲	چابهار	۹	۱۲	۲۱	۴۴	خلخال	۳	۱	۴
۱۳	جهرم	۶	۱	۷	۴۵	آذربایجان غربی	۷۵	۳۴	۱۰۹
۱۴	شیراز	۱۱۶	۴۱	۱۵۷	۴۶	خوی	۸	۳	۱۱
۱۵	فسا	۷	۳	۱۰	۴۷	البرز	۱۰۰	۷	۱۰۷
۱۶	لارستان	۷	۳	۱۰	۴۸	ایلام	۴۳	۱۷	۶۰
۱۷	گراش	۲	۰	۲	۴۹	ایران	-	-	-
۱۸	قم	۵۷	۳	۶۰	۵۰	تهران	-	-	-

شماره	دانشگاه/دانشکده علوم پزشکی	خوشه شهری	خوشه روستایی	مجموع خوشه ها	شماره	دانشگاه/دانشکده علوم پزشکی	خوشه شهری	خوشه روستایی	مجموع خوشه ها
۱۹	بم	۱۰	۸	۱۸	۵۱	شهید بهشتی	-	-	-
۲۰	جیرفت	۱۴	۱۶	۳۰	۵۲	زنجان	۴۲	۱۸	۶۰
۲۱	رفسنجان	۸	۲	۱۰	۵۳	سمنان	۳۴	۵	۳۹
۲۲	سیرجان	۹	۱	۱۰	۵۴	شاهرود	۱۶	۶	۲۲
۲۳	کرمان	۳۲	۱۳	۴۵	۵۵	قزوین	۴۸	۱۲	۶۰
۲۴	هرمزگان	۳۸	۲۴	۶۲	۵۶	بابل	۱۵	۱۰	۲۵
۲۵	یزد	۵۲	۸	۶۰	۵۷	مازندران	۶۷	۴۱	۱۰۸
۲۶	چهارمحال و بختیاری	۴۲	۱۹	۶۱	۵۸	خمین	۴	۱	۵
۲۷	کهگیلویه و بویراحمد	۳۵	۲۵	۶۰	۵۹	ساوه	۱۱	۴	۱۵
۲۸	تربت جام	۵	۶	۱۱	۶۰	مرکزی	۳۳	۷	۴۰
۲۹	تربت حیدریه	۸	۳	۱۱	۶۱	اسدآباد	۲	۰	۲
۳۰	سبزوار	۱۳	۵	۱۸	۶۲	همدان	۴۴	۲۲	۶۶
۳۱	مشهد	۱۳۷	۳۶	۱۷۳	۶۳	گلستان	۴۱	۲۷	۶۸
۳۲	نیشابور	۱۱	۴	۱۵	۶۴	گیلان	۷۱	۳۴	۱۰۵